

ATEBE

Dinî Araştırmalar Dergisi
Journal for Religious Studies

ATEBE Dergisi | Journal of ATEBE

e-ISSN: 2757-5616| Haziran / June 2021/1, 5: 157-163

Düşünmenin Alfabetesi: Bir Eleştirel Düşünme Kitabı. Yasin Ramazan. İstanbul: Babil Kitap, 2020, 144 sayfa

Değerlendiren/Reviewed by

Meryem Şahin

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı
M.A. Student, Ankara University, Institute of Social Sciences, Department of History of Philosophy
Ankara, Turkey

meryema414@gmail.com

orcid.org/0000-0001-8527-6433

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü/Article Types: Kitap Değerlendirmesi / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 19 Mayıs/May 2021

Kabul Tarihi /Date Accepted: 10 Haziran/June 2021

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Haziran/June 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Cite as: Şahin Meryem. "Düşünmenin Alfabetesi: Bir Eleştirel Düşünme Kitabı. Yasin Ramazan. İstanbul: Babil Kitap, 2020, 144 sayfa." *ATEBE* 5 (Haziran 2021), 157-163. <https://doi.org/10.51575/atebe.939234>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**Meryem Şahin**).

Copyright © Published by Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi / Social Sciences University of Ankara, Faculty of Islamic Sciences, Ankara, 06050 Turkey. All rights reserved.

CC BY-NC-ND 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial NoDerivatives International License.

***Düşünmenin Alfabetesi: Bir Eleştirel Düşünme Kitabı.* Yasin Ramazan. İstanbul: Babil Kitap, 2020, 144 sayfa.**

Öz

Düşünmek, insan hayatının vazgeçilmez unsurlarından biridir. Eleştirel düşünme ise insanın zihnini hatadan koruyarak doğru ve tutarlı düşünmesini sağlamaktadır. Ancak bu düşünme şekli doğuştan getirilmeyip eğitimle geliştirilmektedir. Disiplinli düşünmeyi öğrenen insan gerek bireysel hayatında gerek çevresinde gerekse profesyonel hayatta daha başarılı bir yol izleyecektir. Bu eser de eleştirel düşünmeye bir giriş niteliğinde olmakla beraber alana dair okumalara yeni başlayanlar için önemli bir ilk adım niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel Düşünme, Felsefe, Mantık, Yöntem, Düşünmek.

Abstract

Thinking is one of the essential elements of human life. Critical thinking, on the other hand, enables one to think correctly and consistently by protecting his mind from mistakes. However, this way of thinking is not an innate feature of the human being but developed through education. The person who learns to think appropriately will follow a more successful path both in his personal life, in his relations to his environment and in professional life. Although this work is an introduction to critical thinking, it is an important first step for those who are just starting to read in the field.

Keywords: Critical Thinking, Philosophy, Logic, Method, Thinking.

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliğinin “düşünen” olması malumdur. Ancak düşünmenin de bir yöneme ve eğitime ihtiyacı vardır. Bu eğitim sayesinde insan hayatını düzenler ve daha sağlıklı iletişim kurma becerisi kazanır. Felsefe tarihi, düşünen insanın tarihidir. Bakıldığında pek çok önemli teorinin gelişmesinde sağlıklı düşünme becerisinin olduğu göz ardı edilemez bir husustur. Ancak çoğu zaman düşünürken hata yapmaya eğilimliyizdir. Düşüncelerin tutarlılığını ve geçerliliğini tespit etmek için eleştirel düşünmek oldukça önemlidir.

Düşünmenin Alfabetesi: Bir Eleştirel Düşünme Kitabı adlı eser en temel insan faaliyetlerinden biri olan *düşünme* eyleminin anatomisini alfabe metaforuyla ortaya koymaktadır. Zira düşünmek ne yiyeceğini, ne giyeceğini ve gelecekteki kendini düşünmekle sınırlı olmayan son derece kapsamlı ve kompleks bir faaliyettir. En temel faaliyetimiz olmasına rağmen en çok hataya düştüğümüz özelliğimizdir. Çünkü bilgi arttıkça bu bilgileri zihnimizde nasıl konumlandıracağımız sorunu da ortaya çıkar. Yine artan malumatla beraber öğrendiklerimizle ne yapacağımız sorusu da zorunlu olarak ortaya çıkar ki bu da son derece önemlidir. Neyi, niçin öğrendiğini, nerede ve ne zaman kullanacağını bilememek insana mantıksal hatalar yaptırabilir ve öğrendiklerinin işlevselliğini azaltabilir.

Eser, bu noktada, insan zihnini hataya sürükleyen unsurları tespit edip doğru ve yerinde düşünmenin en önemli yöntemlerinden biri olan eleştirel düşünmenin usulünü pedagojik bir bakış açısıyla ele almaktadır. Eserin amacının insanın disiplinli düşünme yetisi olan eleştirel düşünmeyi tanıtmak ve uygulamalı bir biçimde göstermek olduğu anlaşılmaktadır. Amacı mantıklı düşünmeyi öğretmek olsa da yazarın ifadesiyle kitap bir mantık kitabı değildir. Mantık dersine giriş niteliğinde bir çalışma olarak değerlendirilebilir. Mantığı kullanabilmek için eleştirel bir zemin şarttır. Felsefi bir yöntem ortaya koyan kitap yalnızca felsefe okurlarına hitap etmeyip tüm alanlar için geçerli olabilecek ve aynı zamanda her düzeydeki insana hitap edebilecek bir eser olma özelliğine sahiptir. Çünkü mühendislik, hukuk, biyoloji ve diğer tüm alanlardaki herkes neyi, nasıl düşündüğünü bilmek ve muhatabını doğru anlayabilmek için doğru düşünme yöntemine ihtiyaç duymaktadır. Ne yazık ki ülkemizde eleştirel düşünme dersi yok denecek kadar azdır ve hatta mevcut olan çoğu üniversitede bile bu dersler neredeyse hiç uygulanmamaktadır. Örneğin ilahiyat fakültelerinde Klasik Mantık dersleri dışında öğrencilerin eleştirel düşünme dersi alacağı herhangi bir ders yoktur. Fakat bazı yüksek lisans programlarında nadiren de olsa bu türden derslere yer verilmektedir. Örneğin din felsefesinin

analitik felsefe kaynaklı olması, bu derslerde mantık ve felsefi analiz konularının işlenmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak diğer alanlarda fazla malumata muhatap olabilen öğrencilerin bunları nasıl işleyeceğine dair bir yol ve yöntem edinmeleri/öğrenmeleri ihmal edilmiştir. Bunun bir nedeni de söz konusu alandaki kaynak yetersizliğine bağlanabilir. Dolayısıyla bu kitap alana ilişkin inceleme ve araştırmalar için bir rehber ve kaynak niteliğinde olabilecek bir özelliği barındırmaktadır.

Kitap yirmi dokuz bölümden oluşmaktadır. Bu bölüm sayısı tesadüf değildir zira yazar düşünmenin de okumayı öğrenmek gibi kademeli olduğunu ve en temel düzeyde bir alfabetesi olduğunu ima eder. Her ne kadar yirmi dokuz bölümden oluşsa da kitap, genel hatlarıyla üç temel meseleye değiniyor görünmektedir. İlk bölüme dahil edilebilecek başlıklarda düşünmenin ne olduğu ve onu oluşturan unsurların neliği tartışılırken ikinci bölüme dahil edilebilecek başlıklarda ise ortaya çıkan düşünce ürünleri olan ifadelerin sıhhatini belirleyen şartlar açıklanmaktadır. İkinci bölüm nispeten daha teknik ve belli kuralları içeren soyut tartışmalar içermektedir. Son olarak üçüncü bölüm başlıkları ise düşünmeyi yani yürümeyi yeni öğrenen insanın yürüme koşullarını daha iyi hale getirmek için tasarlanmış uygulama ve analiz bölümüdür. Yazar sağlıklı ve doğru düşünmeyi öğrenen insanın bunu hayatta nasıl kullanacağını, problem çözmede ne işe yaradığını ve düşünmenin karşısındaki sorunları nasıl çözeceğini üçüncü bölümde detaylandırmaktadır. Şimdi bu yirmi dokuz bölümü biraz daha ayrıntılı olarak tartışalım.

Birinci bölümde yazar düşünmenin ne olduğunu açıklar ve burada düşünmenin iki farklı düzeyi olduğunu ifade eder. Biri tüm hayvanların ortak özelliği olan bir *düşünmedir*. Diğeri ise soyutlama yoluyla elde edilen, anlamların analiz ve senteziyle ortaya çıkan daha üst bir düşünmedir. Bizim faaliyet gösterdiğimiz pek çok alandaki eylemlerin ikinci tür düşünme olduğu ve bu tür düşünme eylemlerinin gerçeğe ulaşma çabası olduğu ifade edilmiştir. Düşünmenin tek bir boyutunun olmadığı ve hakiki manada bir düşünmenin de analiz ve kritik ile ortaya çıkacağı anlaşılmaktadır. Bu noktada kitap boyunca örülen bir düşünme öğretisi sunulmaktadır. Her yönüyle düşünmenin ne olduğu, düşünmede sorunlu olan ve gerekli olan hususlar ortaya konularak nihayetinde eleştirel düşünme inşa edilmiştir.

İlk bölümde düşünmenin neliğinden bahsedildikten sonra ikinci bölümde bu faaliyeti gerçekleştirmenin araçlarına yer verilmiştir. Varsayımdan inanca, inançtan bilgiye giden bir aşama olarak düşünme araçlarının gerçeği tasvir konusundaki konumuna işaret edilmiş ve aradaki zorunlu bilgi ortaya konulmuştur. Bu bağlamda hayatımıza büyük oranda varsayımlarımızla devam ettiğimizi ifade eden yazar, varsayımların metafizik arka plana sahip birtakım fiziksel, tarihsel, toplumsal, psikolojik ve ideolojik şartlara bağlı olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla varsayımların da eleştirel düşünme için kritik bir basamak olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan yazar inançlarla hayatımızı şekillendirdiğimizden söz eder. Bunu da inancın toplumsal yöntemlerle haklılaştırılması takip eder ve en nihayetinde ise bilgi oluşur. Yazar bilginin inançtan ibaret olmadığını tecrübelerimizin de büyük oranda bilişsel sistemimizi inşa etmeye yaradığını öne sürer. Ancak her inancın bilgi olmadığını da hatırlatmış ve bu kategoride yer alan unsurların görüş ve önyargı olduğunu ifade etmiştir. Bu bölüm ilahiyat alanı için ayrıca önemlidir zira inancın da iki farklı anlamı olduğu görünmektedir. Epistemik inanç ve dini inanç kavramlarının yerine oturtulması sağlıklı kavramlar üzerine bina edilen akademik tartışmalar için son derece önemlidir.

Üçüncü bölümde haklı çıkarıma tabi tutulmamış görüş ile yeterince desteklenmemiş inanç olan önyargının bilgi edinme sürecindeki rolüne atıf yapılmıştır. Kimi öznel ve geniş kapsamlı tartışmalar, örneğin menemenin soğanlı mı soğansız mı olacağı ile ilgili tartışma kolaylıkla haklı çıkarıma tabi tutulamamaktadır. Ancak yazar ne kadar genel olursa olsun bu gibi tartışmalarda bir eğilimimiz olabileceğini ve buna da *görüş* adı verildiğini ifade etmiştir. Görüşlerin ödünç alınmış inançlar olduğunu belirtmesi dikkat çekicidir. Zira henüz haklı çıkarıma tabi tutulmamışlardır. Burada yazar görüşlerin görüş olduğunun ve emanet olarak alındığının unutulmaması gerektiğini ifade eder. Bunlar daha sağlam bilgilere ulaşmak için önemli işlevlere sahiptir. Önyargının ise yeterince desteklenmemiş inanç olduğu hatırlatılmıştır. Burada dikkat çekici husus, önyargının klasik anlayışın aksine önemli olduğu vurgusudur zira

yazar kişinin kendine ait dayanaksız da olsa bir inancının olduğunu göstermesi itibarıyla önyargının önemine vurgu yapar. Önyargı yazarın ifadesiyle bilginin ön koşuldur. Fakat bunun yeterince haklılaştırılmadığı durumlarda bağımsızlığa yol açmasının ise bilişsel değil psikolojik olduğu ifade edilmiştir. Yazar önyargının önyargı olduğunu unutmadığımız sürece öğrenme sürecimiz için ne kadar önemli olduğunu hatırlatarak ihmal ettiğimiz bir hususu gözler önüne serer. Önyargılı olmak bir kusur değildir fakat bunda ısrarcı olmak önemli bir sorundur. Günlük yaşamda meydana gelen çoğu çatışmanın ve iletişim sorunlarının temelinde de bireylerin görüşlerinden vazgeçme konusunda yeterince ılımlı olmaması yatar. Bu yönü itibarıyla eleştirel düşünmenin bireylere daha esnek bir zihin kazandırma işlevi olduğunu da görüyoruz. Gerçekliğe dair inancı küreselleşme nedeniyle daha karmaşık yapıda ele almak zorunda kaldığımızı ifade eden yazar, inancı bilgiye dönüştüren sürece dair evrensel bir yöntem olmadığına yer vermiştir. Dolayısıyla aynı konudaki inançların uyumu için akıl yürütme araçlarına olan ihtiyacı ve bunun da bizi kaçınılmaz olarak rasyonelliğe götürdüğünü görmekteyiz. Eleştirel düşünmenin bir diğer hayati noktası da burasıdır. Her taraftan bilgi bombardımanına maruz kalan insanın doğru ve yanlış, güzel ve çirkini, iyi ve kötüyü ayırt etmek için her zamankinden daha çok çabaya ihtiyacı vardır. Bu noktada eleştirel düşünmeye giriş düzeyindeki bu kitap, kavramların netleştirilmesi noktasında oldukça önemli bir rol oynayacaktır. Karşılaştığımız pek çok karışıklık, ifadelerin doğru bir biçimde ve yerinde kullanılmamasından kaynaklanmaktadır.

Dördüncü bölümde rasyonel olmanın ne demek olduğu ve rasyonel olmaya zemin hazırlayan ilkeler üzerinde durulmuştur. Kritik ve analitik düşünme yazara göre rasyonel olma üzerinde çıkarım düzeyinde etkilidir. Çıkarımları neyin rasyonel yaptığı sorusuna ise iki önemli sezgi olan *örtüşme* ve *tutarlılık*la cevap vermiş ve beşinci bölümü bu konuya ayırmıştır. İddiaların ve olguların örtüşmesi durumu iddiaların doğru olduğunu gösterirken örtüşmediği durumda iddianın yanlış olduğu söylenebilir. Bu durumun rasyonellik üzerindeki etkisinin doğru ve yanlış ile değil olguyla örtüşmesi olduğu ifade edilmiştir. Buna göre eğer bir olgu iddia ile örtüşüyorsa tutarlıdır, örtüşmüyorsa tutarsızdır. Tutarlılığın ise iki ya da daha fazla iddianın aynı anda kabul edilir olup olmadığını kontrol ederek rasyonelliği sağladığını ifade eder yazar. Kavramlara getirilen bu açıklık günlük dilde yaşanan kargaşa ve kaosun da önüne geçilmesi açısından önemlidir. Zira çoğu zaman örtüşme ve tutarlılık hakkında en ufak fikir sahibi olunmadan rasyonellik iddiasında bulunulabilmektedir. Bu da bireylerin anlaşması ve meseleler üzerinde ittifak etmesi noktasında önemli problemlere yol açmaktadır. Dolayısıyla yazarın bu eserde yaptığı en önemli şeylerden biri kavramlara açıklık getirerek meseleleri daha anlaşılır ve sağlam bir biçimde tartışılabilir hale getirmesidir. Yazar metin boyunca kavram analizi üzerinden eleştirel düşünme yöntemini inşa eder.

Rasyonelliğin ne anlama geldiğinin netleştirilmesinden sonra yazar, altıncı bölümde rasyonel olmanın önündeki engellere vurgu yapmıştır. Kimi zaman insanın bizzat kendisinin, alışkanlıkların, sezgilere fazla güvenmenin, batıl inançlar gibi pek çok olgunun rasyonel olma önünde engel olarak durduğunu ifade etmiştir. Yazar rasyonel olmanın önemine vurgu yaparken özel alanlarda rasyonel olmak zorunda olmasak da sağlıktan politikaya pek çok alanda rasyonel olmanın ne demek olduğunu açıklamış ve rasyonel olunmadığında yaşanacak sorunlara da atıf yapmıştır.

Yedinci bölümde dünyayı algılamamızın iki biçimi olarak tümdengelim ve tümevarıma yer veren yazar, dış dünyayı anlamlandırırken bunların bizim için kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır. Düşüncelerimizin dildeki karşılığı olan *ifadenin*, sekizinci bölümde ne anlama geldiği açıklanmıştır. Yazar *ifadenin* inançların dilde aldıkları biçimler olduğunu, doğru ve yanlış olduğunu belirtmiş ve ifadenin inançlar, örtüşme ve tutarlılık gibi durumlar için öneminden bahsetmiş ve bu noktada biçimsel yapıları test etmenin bir yöntemi olarak dokuzuncu bölümde argümana ve argümanın ne olduğuna yer vermiştir. İnançların rasyonelliğinin garantisi olarak argüman en önemli eleştirel düşünme kavramlarından biridir.

Yazar argüman ile ilgili temel kavramlara ve argümanı neyin geçerli yaptığını vurgu yaptıktan sonra onuncu bölümde *argüman* ve *açıklama* kavramının yaygın olarak birbirine karıştırılması durumuna açıklık getirmiştir. Buna göre açıklamada verilen nedene göre, sonucun argümandaki öncül ve sonuca benzemesi argüman ve açıklama hakkında bir karışıklığa neden

olmaktadır. İkisi arasındaki şu fark meseleyi çözüyor görünmektedir: Sonucun tartışmalı olmadığı ve verilen gerekçelerin nedensel oluşu açıklamayı argümandan ayırır.

On birinci bölümden itibaren argümana dair önemli kavramlar ele alınmış ve konular mantık alanına dahil edilmeye başlamıştır. Nispeten teknik bir alan olması az da olsa bir bilgi birikimi gerektirmektedir. On iki ve on üçüncü bölümlerde yazar bir argümanın geçerli, sağlam olmasının ne demek olduğunu anlatarak açıklayıcı bir argüman analiz tablosu hazırlamıştır. Bu yöntem konunun kavranması açısından oldukça yararlıdır. On dördüncü bölümde argümanda gerekli olan kesinlik arayışını yeterince karşılayamayan argümanların özelliklerine yer vermiştir. Eğer bir argümanın sonucu yüksek olasılıkla doğru ise güçlü, düşük olasılıkla doğru ise zayıftır. On beşinci bölümde mantıkta da oldukça önemli olan kategorik ifadeler tablosu işlenmiştir. Burada dört tür kategorik ifadenin sağlıklı çıkarımlar yapma noktasında önemi vurgulanmıştır.

On altıncı bölümde kıyas argümanlarında oldukça önemli olan üç terime yer verilmiştir. Bunlar özne, yüklem ve orta terimdir. Bunların doğru yerleştirilmiş olması bir argümanın geçerlilik testi için oldukça önemlidir. Bu bölümde de nasıl doğru kurulacağı oldukça veciz bir biçimde anlatılmıştır. Bunlar temel mantık kavramları olmaları itibarıyla bir mantığa giriş kitabı ile desteklenerek daha kolay kavranabilir. Buradan da anlaşılacağı üzere eleştirel düşünme ve mantık arasında son derece yakın bir irtibat vardır. Ancak eleştirel düşünme, mantığın uygulamalı bir alanı olarak görülebilir. Zira bireyin elde ettiği mantık bilgisini kullanabilmesi için de bir kritik yeteneğine sahip olması gerektiği açıktır.

On yedinci bölümde argüman geçerliliğini test etmek için iki önemli yöntem olan venn şeması yöntemi ve kurallar yönteminden bahsedilmiştir. Bu bölüm alana dair yeni okumalar yapanlar için zor denilebilecek bölümlerdir. Bir hoca eşliğinde takip edilmesi anlaşılmasını daha kolay kılabilir. Bu bölümde yeni okuma yapanlar için konuyu anlamaya dair ek kaynaklara ihtiyaç duyulabilir. On sekizinci bölümde ilişik ifadelerine yer verilir. Kategorik ifadelerin genelleme yaptığımız düşünceleri aktarmak için önemli olduğunu vurgulayan yazar, önermeler mantığında ifadelerin dört tür temel ilişkisi olan birleşik, ayırık, şartlı ve eşdeğer kavramlarını açıklamıştır. Şartın ne olduğu ile zorunlu ve yeterli şartlı ifadelerin özelliğini ele alan on dokuzuncu bölümde *modus ponens* ve *modus tollens* olarak adlandırılan iki önemli kavram devreye girer. Şartlayıcı onaylayarak oluşturulan argümana *modus ponens* denirken şartlayıcı reddederek oluşturulan argümana *modus tollens* dendiği belirtilmiştir.

Yirminci bölümde şartlı argümanlar açıklanmıştır. Şartlı ifadenin şartlayan ve şartlananından birinin onaylanması veya reddedilmesiyle oluşturulan argümanların şartlı argümanlar olduğunu ifade eden yazar, bu argümanların onaylama veya reddetmenin doğru ifadeye uygulanmasına bağlı olarak geçerli olduğunu belirtir. Bilimsel tümevarım argümanlarını ele aldığı yirmi birinci bölümde bilimsel düşünmenin ne olduğuna dair açıklamalara yer veren yazar daha sonra bilimsel tümevarım argümanlarının işlevlerine değinmiştir. Bu noktada bilimsel tümevarım argümanlarında yeni verilerin sonuca dair daimî etkisi olasılık meselesini gündeme getirmiş ve yirmi ikinci bölümde olasılık meselesini değerlendirmiştir. Olasılığın bir ifadeye kattığı doğruluk değeri yanında olasılık sayesinde birbirini tutan birtakım inançların elimizdeki verileri açıklamasına ne kadar güvenebileceğimizi saptama açısından da önemine vurgu yapmıştır.

Yirmi üçüncü bölüm ise ifadelerin doğruluk değerinin bağlı olduğu şartlar tarafından değil ifadenin kendi içindeki bazı durumlardan da etkilenebileceğini belirterek belirsiz ve bulanık ifadeler konusuna tahsis edilmiştir. Belirsizliğin ifadede geçen terimlerin kendi özelliğinden, bulanıklığın ise bağlamdan kaynaklandığı ifade edilmiştir. Buna göre muhtemel anlamlardan birinin seçilememesinin bulanıklığa yol açtığı vurgulanmıştır.

Yirmi dördüncü bölüm, eleştirel düşünme alanında en önemli başlıklardan biri olan safsatalara ayrılmıştır. On iki safsata, örnekleri ile açıklanmıştır. Bunlar; adam karalama (ad hominem), korkuluk, konuyu saptırma, sal süpür genelleme, aceleci genelleme, sahte ikilem, bütünleme, indirgeme, çetecilik, kanıtlama yükü, hatalı neden, kısır döngü safsatalarıdır. Günlük dilde en sık karşılaşılan hatalı akıl yürütmeler olan safsataların işlendiği başlık daha detaylı ve

örnekler açısından daha çeşitli olabilirdi. Genellikle birer örnek ile geçilmiş. Safsatalar rasyonel olma noktasında bir engel olmaları itibariyle önemlidir ve eleştirel düşünme denilince akla gelen ilk konulardandır. Bu bölümün oldukça açık bir biçimde işlenmesi önemlidir zira bizlere makul gelmeyen pek çok durumu kolaycılığa kaçarak safсата olarak nitelemeye eğilimliyizdir. Sosyal bilimlerde başta olmak üzere dini ilimlerde tartışmaların pek çok yönü ve tarafının olması, karşıt görüşlerin çoğu zaman safсата olarak yargılanmasına yol açmaktadır. Eleştirel düşünme ve mantığın sağlam bir şekilde öğrenilmemiş olması da safساتaya düşme ihtimalini artırmaktadır.

Yirmi beşinci bölümde bireysel motivasyon ya da eğitimle elde edilen, sosyal baskıdan ve duygulardan etkilenen ve karar verme noktasında bizi etkileyen bilişsel eğilimlere yer verilmiştir. Bu eğilimler de insanın rasyonel olması önünde bir diğer engel olarak ele alınmıştır. Bu bölümde on iki bilişsel eğilime yer verilmiştir. Bunlardan bazıları, çapa etkisi, pekiştirme eğilim, eskiye rağbet, batık maliyet gibi eğilimlerdir. Bu eğilimlerin bilgiyi anlama ve zihnin organize olması bakımından faydası olabileceği gibi rasyonel olma önündeki muhtemel engeller olabileceği de ifade edilmiştir. Sözü geçen eğilimlerin her biri sosyal yaşamda, eğitim hayatında, iş hayatında bir şekilde bizi etkisi altına almaktadır. Bunların açığa çıkarılması ve bunlara dair kazanılan farkındalık bireysel başarıyı da önemli ölçüde etkileyecektir. Pekiştirme eğilimi bireyin inandığı kanıtları görmeye yatkın olması ve dolayısıyla düşüncelerini kolay kolay değiştirmemeye eğilimli olmasına neden olur. Oysa özellikle sosyal bilimlerde kesinliğinden emin olunan şeyler sanıldığı kadar fazla değildir ve bu alanlardaki bireylerin ufkunun açık olması gelişme kaydetmesi açısından önemlidir. Dolayısıyla eleştirel düşünme bireyin kendini tanıması ve daha az hata yapmasını sağlaması itibariyle oldukça önemlidir. Akademik çalışmalar yanında sosyal ilişkiler açısından da eleştirel düşünmenin ihmal edilemez bir boyutu vardır. Örneğin adam seçme eğiliminde birey herhangi bir durumda bir kişinin seçilmesi gerektiğinde, birey herhangi bir meselede içinde bulunduğu sosyal çevreden bireyleri tercih etme eğilimindedir ve bu tercih esasında liyakati ve adaleti gözden kaçırabilir. Yazar bu eğilimleri safساتadan ayırmış ve bunların farkında olmanın karar ve görüşlerimiz üzerindeki etkilerini kontrol etmeyi sağlayacağını ifade etmiştir.

Yirmi altıncı bölümde bir argümanın nasıl kurulacağına yer verilmiştir. Analiz denilen bu yöntemle düşüncelerin gerekçelerinin sağlaması yapılabildiği, bu gerekçelerin iddiayı ne ölçüde desteklediği gibi hususların tespit edilebildiği anlaşılmaktadır. Bu noktada yaklaşık beş adımda argüman kurmaya ve argümana dair tespit edilmesi gereken özelliklere yer verilmiştir. Bu adımlar şunlardan oluşur: Temel iddianın ne olduğu sorgulanır. Bu sorunun cevabının sonucu da verdiği görülüyor. Daha sonra temel iddiayı destekleyen hususlar açığa çıkarılır. Bunlar her zaman sanıldığı kadar belirgin olamayabilir. İfadelerin türü yani öncül ve sonuç açık bir biçimde tespit edilmelidir. İfadeleri netleştirdikten sonra ifadeler arasındaki ilişkiden argüman formu çıkarılır. Son olarak da argümanın doğruluk kriterini sağlayıp sağlamadığı tespit edilecektir. Yirmi yedinci bölümde bir argümana nasıl itiraz edileceği ya da argümanda itiraz edilecek bir şey olmadığı durumların olabileceği hususlar ele alınmıştır. İtirazın da belli ilke ve kriterleri olduğu ve onu felsefi yapan bazı özelliklerinin bulunduğu dikkat çekilmektedir.

Eleştirel düşünmeye dair temel yaklaşımlar sergilendikten sonra yirmi sekizinci bölüm eleştirel düşünmenin ne olduğuna ayrılmıştır. Kitap boyunca yapılmaya çalışılan şey, inançların ve bilgiye dönüşen iddiaların haklı çıkarılmasının yöntemlerini tespit etmektir. Bu noktada eleştirel düşünmenin önemini, inançların haklı gerekçelere dayanıp dayanmadığını kanıtlamak ve onlara bağlı eylemlerimizin gerekliliğinin ortaya koyulması olduğu vurgulanmıştır. Kitap, eleştirel düşünmenin akademik faaliyetlerin yanı sıra günlük hayatta da ne kadar önemli ve işe yarar olduğunu vurgulaması açısından önemlidir. Eleştirel düşünmenin, kendini keşfetmek ve sınırlarını zorlamak isteyen insanlar için ne derece önemli olduğu aşikardır. Kitap eleştirel düşünmeyi hayatın içine dahil etme noktasında oldukça ikna edicidir.

Yirmi dokuzuncu bölümü yazar yöntem olarak felsefe başlığına tahsis etmiştir. Tüm kitap boyunca anlatılan konular felsefeye olan ihtiyacı da doğal olarak ortaya koymuştur. Yazar kitabı böyle tasarladığını ifade etmekle beraber, bir olay bittikten sonra olaya dair düşünen herkesin felsefe yaptığını söyler ancak herkesin felsefesinin iyi olmadığı kaydını düşerek. Kitap sağlıklı düşünmenin doğuştan gelmediğini ve eğitimle geliştirilebileceğini bize göstermiştir. Bu oldukça önemlidir zira günümüzde eğitimin her kademesinde en çok ihmal edilen hususlardan biri

eleştirel düşünmedir. Bu giriş düzeyindeki kitap lise düzeyinden itibaren kullanılabilir bir kaynak mahiyetindedir. Son olarak yazar, disiplin olarak felsefe ile yöntem olarak felsefenin birbirinden farklı olduğunu ve gerçeğin peşinde olma sevgisi olan disiplin olarak felsefenin bu gerçeği arama uğrunda yöntem olarak felsefeye koşulsuz olarak ihtiyaç duyduğunu ortaya koymuştur.

Genel olarak kitap, konular arasındaki geçişte bağlantı kurmada oldukça iyidir. Konuya ilgi duyan bireylerin bazı bölümler dışında oldukça rahat nüfuz edebileceği düzeydedir. Kitap her ne kadar bir giriş niteliğinde olsa da birtakım eksikliklerin olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Temel mantık kavramları ile başlanmış ve bunlar oldukça sade ve doğru bir biçimde aktarılmıştır. Bölümler kısa tutulmuş ve örnekler yetersiz kalmıştır. Bölüm sonlarında ya da konu içerisinde konuya dair örneklerin artırılması ya da güncel karşılıkları daha detaylı verilmesi, bahsi geçen kavramları daha kolay anlama ve kavramaya yardımcı olacaktır. Örnekler kitabı çıkacağına dair bir not eklenmişse de bunun ayrı bir kitap olarak çıkması yerine konulara yayılarak verilmesi daha bütünlüklü bir perspektif sunabilirdi. Eleştirel düşünme alanına dair hem batılı literatürden hem de İslam düşüncesinden örneklere yer verilerek esasında bunun yeni bir alan olmadığı ortaya koyularak konunun önemi pekiştirilebilirdi. Bunun yanında kitap sonunda ileri okuma önerileri verilmiştir ki bu da konuya ilgi duyan okuyucular için oldukça faydalı olmuştur.